

ленности, а не только валового производства отдельных экспортно привлекательных видов плодовой продукции. Для решения этой проблемы особое внимание должно быть уделено выращиванию малораспространенных в культуре плодово-ягодных растений, которые обеспечивают получение, прежде всего, биологически ценного сырья, как источников производства продуктов функционального назначения. Учитывая вышесказанное, нами в течение 2018-2020 гг. были проведены исследования по изучению плодов новых форм и сортов облепихи крушиновидной Института садоводства НААН Украины по биохимическим показателям, пригодностью их к переработке и изготовлению отечественных вин. Полученные результаты позволили дифференцировать сорта облепихи по показателям аромато-образовательного комплекса виноматериалов и пригодностью их плодов к переработке и качеством конечного продукта. Разработаны технологические основы по использованию различных способов обработки плодов облепихи и испытанию видов дрожжей в кондиционировании виноматериалов и изготовлении качественных вин столового назначения.

Ключевые слова: плоды облепихи крушиновидной, технологические приемы, качество виноматериалов, видовое разнообразие дрожжей, напитки функционального назначения.

Одержано редколегією 25.06.2020

DOI: 10.35205/0558-1125-2020-75-217-221

УДК 634.717:631.526.32:631.5

ПЕРСПЕКТИВНІ СОРТИ ОЖИНИ (*RUBUS* L.) ДЛЯ ВИРОЩУВАННЯ В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Т.В. РИБНА, науковий співробітник

Сумська дослідна станція садівництва (СДСС) ІС НААН України,
41606, Сумська обл., Конотопський р-н, с. Малий Самбір, вул. Центральна, 1А,
e-mail: tatiana_gybka@ukr.net

Вирощування ожини та малини є досить актуальним питанням. По виробництву продукції ожина входить до трійки світових лідерів після лохини та малини. Відомо близько 300 сортів культурної ожини, найліпшими з яких є англійські.

*Для виділити кращі сорти, для вирощування в умовах північно-східного Лісо-степу України, проводились дослідження на базі Сумської дослідної станції садівництва ІС НААН. На основі фенологічних, кількісних і якісних спостережень вдалося виділити сорти ожини з певними перевагами серед інших сортів у переліку досліджуваних. Так, протягом 2 років, одним із таких сортів був Натчез (*Natchez*), що найкраще проявив себе за кількісними та якісними показниками, а також стійкістю до хвороб та шкідників. Саме*

його можна рекомендувати для вирощування у промислових і аматорських садах зони досліджень.

Ключові слова: ягідні кущові культури, ожина, малина, сортовивчення, сорт, адаптація, Лісостеп, показники, стиглість, ягоди, урожай.

Ожина стає все більш популярною культурою як в аматорських, так і в промислових садах. Вона рясно плодоносить, є досить невибагливою, до того ж її плоди відзначаються чудовим смаком і ароматом, а також лікувальними властивостями. Загалом ожина – це малопоширена дика лісова рослина, та завдяки працям І.В. Мічуріна, вона була виведена в культурну великоплідну. Шляхом відбору її сіянців, вченому вдалося отримати відомий на даний час сорт Техас з дуже великими ягодами.

За приблизними підрахунками, у світі під ожиною зайнято щонайменше 30 тис. га. Наразі за темпами закладання нових насаджень і відповідно зростання виробництва продукції вона входить до трійки світових лідерів після лохини та малини. Відомо близько 300 культурних сортів ожини, кращими з яких є англійські [1].

Батьківщиною культури вважається Північна Америка. Саме там її одомашнили. Перші згадки про неї як про садову рослину зустрічаються в американській сільськогосподарській періодиці ще у 1829 році у журналі «Нью-Йоркський садівник» [2]. У другій половині XIX століття ожину стали культивувати і в європейських країнах, хоч і в нашій місцевості її кущ росте здавна та «почувається, як удома». Через невибагливість до погодних та природних умов ожина добре прижилася в Україні. Полюбляє рости на вирубаних лісових галявинах, схилах, у заростях. Такий широкий ареал забезпечується птахами, що поїдають ягоди цієї культури.

У багатьох країнах ожину вирощують у промислових масштабах. Лідером є Північна Америка – понад 65 тис. тонн. Тут діють селекційні програми, які вдосконалюють вже існуючі та створюють нові сорти. Європа вирощує 47 тис. т ожини, у тому числі Сербія – 27,5 тис. т, Угорщина – 13 тис.

Значний обсяг її ягід виробляють в Англії, Румунії, Польщі, Німеччині і Хорватії. В нашій країні ожина менш поширена у садівництві, проте за останні роки спостерігається позитивна тенденція зацікавленості цієї культурою, як з боку садівників-любителів, так і приватних підприємців [3].

Водночас в Україні станом на 2018 р. площі промислових насаджень ожини становили тільки приблизно 200 га, тоді як, наприклад, малини та чорної смородини – майже по 5 тис. га, лохини – 2,1 тис. Однією з основних причин цього є досить низька морозо- та зимостійкість більшості вже відомих сортів ожини, а також недостатня вивченість адаптивного потенціалу нових іноземних сортів, інтродукованих останніми роками [1].

Дехто порівнює ожину і малину між собою, а вони й справді дуже схожі, до того ж відносяться до одного роду *Rubus* і родини *Rosaceae*. Та останнім часом зі зміною клімату коли різко посилилася спека і поменшало дощів, яких і так не вистачало, переважна більшість сортів малини без додаткового поливу гине. Натомість культура ожини досить гарно приймає такі зміни клімату і нарощує врожай. Саме тому потрібно більше вивчати цю культуру для вирощування у різних кліматичних зонах.

Жодна інша ягідна культура не здатна вже на другий-третій рік після садіння приносити настільки щедрий врожай з одиниці площі, як ожина. Окремі її сорти дають з одного куща понад 10-12 кг ягід. Це при тому, що сам

кущ при правильному його формуванні вимагає всього лише 1,5-2,0 погонних метрів шпалери.

Кущі ожини практично не потребують хімічних обробок, а ягода завжди чиста – шкідники в існуючих насадженнях поки що не відмічені, грибними хворобами можуть уражатись лише сприйнятливі сорти за несприятливих погодних умов [4].

Мета нашого дослідження – вивчення масштабів виробництва та адаптації ожини в умовах північно-східного Лісостепу України. Дослід заклали на базі Сумської дослідної станції садівництва ІС НААН навесні 2018 р. (с. Малий Самбір Конотопського району Сумської області). Для реалізації мети було відібрано 10 сортів для подальшого вивчення якісних та кількісних показників: Прайм Арк-45, Прайм Арк Фрідом, Рубен, Торн Фрі, Дойл, Тріпл Краун, Честер, Натчез, Карака Блек (Karaka Black), Чачанська Бестрна. Ґрунти дослідних ділянок – чорнозем вилугуваний суглинковий на карбонатному ґрунті.

У ході проведення досліджень вдалося зафіксувати певні закономірності у розвитку кожного сортозразка. Робота виконувалась згідно з методикою «Программа и методика сортоизучения плодовых, ягодных и орехоплодных культур» [5].

Проводячи фенологічні, кількісні та якісні спостереження, вдалося виділити сорти з певними перевагами серед інших у переліку досліджуваних.

Так, за раннім цвітінням можна виділили сорти Прайм Арк-45, Карака Блек та Чачанська Бестрна, що зацвіли 20.05.2019 р. Під час дегустації, було визначено найсолодші сорти – Натчез та Торн Фрі, з чітко вираженим десертним смаком. За урожайністю найкращим був сорт Натчез (13,32 т/га), далі Дойл (8,12), та Прайм Арк-45 (6,18 т/га). І відповідно найбільша ягода була зафіксована у сорту Натчез (маса 14,8 г) (табл.).

Урожайність дворічних саджанців ожини, 2019 р.

Сорт	Інтенсивність цвітіння, бал	К-ть ягід на кущі, шт.	Середня маса ягоди, г	Урожайність, т/га
Прайм Арк-45	9	75	8,1	6,075
Прайм Арк Фрідом	7	84	6,5	5,46
Рубен	7	72	4,7	3,384
Торн Фрі	9	90	4,4	3,96
Дойл	9	153	5,3	8,109
Тріпл Краун	7	120	4,8	5,76
Честер	7	66	4,9	3,234
Натчез	7	90	14,8	13,32
Карака Блек	9	100	4,7	4,70
Чачанська Бестрна	7	50	5,9	2,95

Так, узагальнюючи всі показники, з упевненістю можна сказати, що сорт Натчез за більшістю параметрів, є найкращим для даного регіону. Це – один з ранніх безколючкових сортів, швидкозростаючий, з довгими пагонами до 3-4 м і дворічним циклом розвитку. У перший рік після посадки розвиваються пагони, а на другий – на них виростають плоди бруньки, що дають урожай.

Від інших сортів Натчез можна відрізнити за листям: середніх розмірів, світло-зеленого кольору з дрібними зубцями по краю з гофрованою поверхнею.

В умовах північно-східного Лісостепу стадія бутонізації у цього сорту почалася 15 квітня 2019 р. Початок та кінець цвітіння майже збігаються з найраннішим сортом Карака Блек (20.05.2019 р.)

Ягоди – довгастої форми чорного кольору, з блиском, близько 4 см у довжину, соковиті, з незвичайним десертним смаком і гарним ароматом. Стиглість настає з кінця червня – початку липня.

Цей сорт полюбає сонячні ділянки, але добре зростає і в тіні, особливо на вологому дренованому ґрунті, але не переносить надлишку вологи. Достить стійкий до хвороб і шкідників.

Таким чином, для північно-східного Лісостепу України для впровадження у виробництво і подальшого отримання цінних корисних і рентабельних ягід, рекомендуємо сорт Натчез, який за смаковими та кількісними показниками лідирує серед інших сортів. Разом з тим, пропонуємо використовувати сорти Прайм Арк-45, Карака Блек, Торн Фрі та Дойл, що показали гарні результати у процесі досліджень. При правильній агротехніці та догляді вирощування таких сортів буде давати гарний урожай, прибуток і задоволення від праці.

Список використаної літератури

1. Телепенько Ю.Ю. Адаптивний потенціал та продуктивність ожини (*Rubus subg. Eubatus focke*) за умов правобережної частини західного Лісостепу України. Київ, 2019. 22 с. URL: <http://sad-institut.com.ua/files/avtoreferat-telepenko.pdf> (дата звернення 31.03.2020)
2. Онацький Є. Д. Українська Мала Енциклопедія. Ожина. Буенос-Айрес, 1962. 1197 с.
3. Матеріал з вікіпедії. Ожина. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D0%B0#cite_ref-1 (дата звернення 05.04.2020)
4. Промислове вирощування ожини. Інноваційна технологія. URL: <https://www.agronom.com.ua/innovatsijna-tehnologiya-promyslovogo-vyroshhuvannya-ozhynu/> (дата звернення 05.04.2020)
5. Програма и методика сортоизучения плодовых, ягодных и орехоплодных культур. Орел.: ВНИИ СПК, 1999. 443 с.

PERSPECTIVE VARIETIES BLACKBERRY (*RUBUS L.*) FOR GROWING UNDER THE CONDITIONS OF THE NORTH-EAST LISOSTEPPE OF UKRAINE

T.V. RYBNA, Researcher Worker

Sumy Experimental Horticulture Station, NAAS of Ukraine,

41606, Sumy region, Konotop district, Maly Sambir, 1A, Tsentralna Str.,

e-mail: tatiana_rybka@ukr.net

Growing blackberries and raspberry is a very important issue today. More and more horticulturists want to have these crops in their orchards. Blackberry is useful because it contains a large number of vitamins, nutrients, and many acids. It belongs to the bushes that bloom for many years. Blackberry begins flowering early in summer and bloom until the heat. At the same time it gives much higher yield than raspberry. It has large and heavy juicy berries.

As compared to raspberry blackberry is more stable and durable. However, this plant requires more carefully and cautious care. It is one of the three world leaders after blueberry and raspberry in terms of the production growth. There are about 300 varieties of cultivated blackberry, the best of which are English ones.

In order to select the best varieties for cultivation in the North-Eastern Lisosteppe of Ukraine the research was conducted on the basis of the Sumy Research Station of Horticulture IH NAAS.

It was possible to identify blackberry cvs that have certain advantages among other varieties in the list of the studied ones on the basis of phenological, quantitative and qualitative observations.

Thus, during 2 years of the investigations, one of such varieties was the blackberry one Natchez, which proved to be the best in the terms of quantity and quality, as well as resistance to diseases and pests. It can be recommended for growing in industrial and amateur orchards of the North-Eastern Lisosteppe of Ukraine. The morphology of Natchez makes it possible without distinction to distinguish the cv among other varieties. Concerning yield and fruit size, Natchez ranks first among other subjects in the region.

Key words: small fruit bushy crops, blackberry, raspberry, berries, cultivar, adaptation, Lisosteppe, indicators, ripeness, harvest.

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ СОРТА ЕЖЕВИКИ (*RUBUS* L.) ДЛЯ ВЫРАЩИВАНИЯ В УСЛОВИЯХ СЕВЕРО-ВОСТОЧНОЙ ЛЕСОСТЕПИ УКРАИНЫ

Т.В.РИБНА, научный сотрудник

Сумская опытная станция садоводства ИС НААН Украины,

41606, Сумская обл., Конотопский р-н, с.Малый Самбор, ул. Центральная, 1А,

e-mail: tatiana_rybka@ukr.net

Выращивание ежевики и малины является весьма актуальным вопросом современности. За производством продукции она входит в тройку мировых лидеров после голубики и малины. Известно около 300 сортов культурной ежевики, лучшими из которых являются английские сорта.

Для выделения лучших сортов для выращивания в условиях северо-восточной Лесостепи Украины, проводились исследования на базе Сумской опытной станции садоводства ИС НААН. На основе фенологических, количественных и качественных наблюдений удалось выделить сорта ежевики, имеющие определенные преимущества среди других сортов в перечне испытуемых.

Так, в течение 2 лет исследований, одним из таких сортов оказался сорт ежевики Натчез (Natchez), что лучше всего себя проявил по количественным и качественным показателям, а также устойчивостью к болезням и вредителям. Именно его можно рекомендовать для выращивания в промышленных и любительских садах северо-восточной Лесостепи Украины.

Ключевые слова: ягодные кустовые культуры, ежевика, малина, сортоизучение, сорт, адаптация, Лесостепь, показатели, зрелость, ягоды, урожай.

Одержано редколегією 10.07.2020